

KORYKOS KALESİ ŞAPELİ VE ARKEOLOJİK BULUNTULARI*

Şener Yıldırım**
Selda Uygun Yazıcı***

Öz

Bu çalışmada, Mersin ili Erdemli ilçesi sınırlarında yer alan Korykos Kalesi'nde 2021 yılında kazısına başlanan şapelin mimarisi ve arkeolojik buluntuları ele alınmaktadır. Şapelin mimarisi ve dini işlevine cevap verebilecek nitelikte olan buluntularının belgelenmesi ve tanıtılması, aynı zamanda benzer örneklerle kıyaslanarak tarihlendirilmesi makalenin amacını oluşturur. Küçük ve sade bir plana sahip olan şapelin, kazı çalışmaları sırasında gün yüzüne çıkan arkeolojik buluntular ilginç örneklerin bir araya gelmesiyle oluşur. Şapelden çıkarılan altı buluntunun türü ve malzemesi birbirinden farklıdır. Küçük buluntular arasında bir ikona parçası, iki seramik parçası, metal kaşık, metal askı parçaları (kandil&buhurdan) ve mühür yer alır. Şapel ve buluntuları kale içerisinde devam eden kazı çalışmalarında tespit edilen tabakalanma ve tarihlendirme önerileri kapsamında ve benzer örnekler göz önüne alındığında 12-14. yüzyıllara tarihlenebilir. Belirtilen tarihlerde Anadolu'yu farklı devletler yurt edinmiştir. Aynı zamanda ticari etkileşimin

* Bu çalışma 19-22 Ekim 2022 tarihinde Mersin Üniversitesinde düzenlenen 26. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumunda “Korykos Kalesi 2021 Yılı Kazısında Bulunan Sırlı Seramikler” başlığı altında, seramik eserleri bağlamında sunulmuştur.

** Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Mersin/Türkiye, seneryildirim@mersin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9476-6431.

*** Dr. Öğr. Üyesi, Trakya Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Edirne/Türkiye, seldauygun@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0473-1308.

bu dönemlerde yoğun olduğu bilinir. Şapelin arkeolojik buluntuları arasında yer alan seramik parçalar da bu durumu destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Korykos Kalesi, Geç Ortaçağ, Şapel, Küçük Buluntu.

Korykos Castle Chapel and Archaeological Finds

Abstract

This study focuses on the chapel excavated in 2021 within the Korykos Castle, located in the district of Erdemli, Mersin. The purpose of the article is to document and present the architecture of the chapel and its archaeological finds, which correspond to its religious function, and to date them through comparison with similar examples. The chapel has a small and simple plan, yet the artifacts uncovered during the excavations provide remarkable evidence. A total of six objects, produced from different materials, were identified: a fragment of an icon, two ceramic sherds, a lamp suspension element, a spoon, and a seal. Based on the stratigraphy and dating proposals from the ongoing excavations in the castle, as well as comparative material, the chapel and its finds can be dated to the 12th–14th centuries. During this period, Anatolia was a region of multiple civilizations and intensive commercial interaction. The ceramic fragments among the finds reflect this cultural and economic exchange.

Keywords: Korykos Castle, Late Middle Ages, Chapel, Small Find.

Giriş

Bu çalışmada Korykos Kalesinde yürütülen arkeolojik çalışmalar sırasında kazısı tamamlanan şapelin mimarisi ve küçük buluntuları incelenecektir¹. Korykos, Mersin'in Erdemli ilçesi sınırlarında bulunan modern Kızkalesi mahallesinin doğu kenarında yer almaktadır. Şapel, mimari olarak son derece basit ve küçük bir yapıdır. Ancak, şapelin kazısı sırasında gün yüzüne çıkarılan arkeolojik malzemesi oldukça ilginç örneklerden oluşmaktadır. Yapının mimarisi ve malzemesinin konu edildiği bu makaleyle, küçük buluntuları tanıtmak, benzer örnekleriyle karşılaştırmak suretiyle Korykos Kalesinin tarihine katkı sunmak amaçlanmıştır.

¹ Korykos Kalesi kazı çalışmaları Mersin Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi tarafından 2023-1-AP5-4912 no'lu proje ile desteklenmektedir. Üniversitemizin Bilimsel Araştırma Proje Birimine katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

1. Korykos Kalesi ve Kısa Tarihçesi

Korykos, Mersin'in Erdemli ilçesi sınırlarında bulunan modern Kızkalesi mahallesinin doğu kenarında yer almaktadır. Kent, Klasik Dönemden itibaren varlığını sürdürmüştür. Helenistik ve Roma İmparatorluk Dönemlerinde önemli bir liman kenti olarak gelişmeye başlamıştır. M.S. 3. yüzyıldan itibaren hızla büyümüş ve Geç Antik Dönemde Kilikia'nın en önemli liman kentlerinden biri olmuştur. Hristiyanlığın hızlı yayılımıyla birlikte Korykos, Tarsus metropolitliğine bağlı bir piskoposluk merkezi haline gelir². Kentte Geç Antik Döneme tarihlendirilen çok sayıda kilise mevcuttur. Sur dışına da inşa edilen kiliseler kentteki Hristiyanların etkin varlığını kanıtlar niteliktedir³.

7. yüzyılın ortalarında başlayan Arap akınları ile birlikte Tarsus Müslüman Arap Devletinin Anadolu'daki üssü haline gelirken, Lamos Nehri, Bizans İmparatorluğu ile aradaki sınır hattını oluşturmaktadır⁴. Lamos Nehrinin batısında kalan Korykos, Bizans toprakları içindeki varlığını devam ettirse de, birkaç yüzyıl boyunca bu bölgenin zaman zaman karadan ve daha sıklıkla da denizden akınlara maruz kaldığını söylemek yanlış olmaz. Diğer pek çok Anadolu kenti gibi Korykos'un da bu dönemine dair –şimdilik- yeterli tarihi, epigrafik ya da arkeolojik veri yoktur. Ancak, 1099 yılında İmparator Aleksios Komnenos'un Korykos Kalesi'nin “yenilenmesi” konusundaki emirnamesi⁵, Korykos Kalesinin bulunduğu liman bölgesinde– büyük olasılıkla Arap akınlarına karşı- daha eski bir kalenin olduğunu düşündürmektedir.

Bizans İmparatorluğu'nun 11. yüzyılda doğudaki Ermeni halkları Müslüman Araplara karşı kullanmak üzere Kilikia Bölgesine getirdiği görülür⁶. Bölgede önemli bir nüfus oranına ulaşan Ermenilerin önce Bizans İmparatorluğu'na bağlı vasal krallık, sonrasında ise siyasi örgütlenmelerini sağladıkları ve bağımsız bir Kilikia Ermeni Krallığı kurdukları bilinir⁷. Bu dönemde Korykos, Kilikia Ermeni Krallığının en önemli limanlarından biri durumundadır. Korykos Kalesi, Kilikia Ermeni Krallığı Döneminde Memlukler ve Karamanoğulları tarafından defalarca kuşatılmış ve yağmalanmış ancak teslim alınmamıştır⁸. Memluklerin Korykos ve başkent Sis arasındaki bağlantıyı kesmesinden sonra ve Kilikia Ermeni Krallığının sadece Sis ve Anazarbos çevresinde hakim küçük bir devlet olmasıyla kent, Kilikia Ermeni Krallığının yakın ilişkiler içinde olduğu, Kıbrıs'taki Latin Krallığına

² Le Quien M. *Oriens Christianus I*, 1958, Graz, s.1197-1198.

³ Hild F.-Hellenkemper H., *Kilikien und Isaurien*, Tabula Imperii Byzantini, Band 5, 1990, s.315

⁴ Hild ve Hellenkemper, *a.g.e.*, s.316.

⁵ Anna Komnena *Alexiad* (Çev Elizabeth A.S. Dawes) Ontario, 2000, s.209.

⁶ Kalloshyan K. *Kilikia Ermeni Krallığının Doğuşu ve Çöküşü*, Yeni Türkiye, 60, 2014, s.2.

⁷ Kalloshyan, *a.g.e.*, s. 6

⁸ Hild ve Hellenkemper, *a.g.e.*, s. 316.

bırakılmıştır⁹. 1448 yılına kadar Kıbrıs Latin Krallığına ait bir kale durumunda olan yerleşim, bu tarihte Karamanoğulları tarafından ele geçirilmiştir¹⁰.

Korykos Kalesi bugün etrafı derin bir hendekle çevrili ve ikili bir sur sistemine sahip, surların yüksek kulelerle desteklendiği bir kale görünümündedir. Halen kazıları devam etmekte olan Korykos Kalesi'nin içinde, iki kilise, bir şapel, bir idari işlevli yapı ve bir mescitle birlikte çok sayıda konut yer almaktadır. Bu haliyle Korykos Kalesi, Korykos kentinin liman bölgesi üzerine inşa edilmiş bir surlu yerleşim örneği olarak değerlendirilebilir.

2. Korykos Şapeli

Korykos Kalesinin güneyine yakın bir konumda bulunan şapel, 6,24 x 5,43 metre boyutlarında, doğu-batı doğrultusunda kareye yakın dikdörtgen planlıdır. Şapelin doğusundaki apsis, 1,70 metre dışa taşkın, yarım daire formudur ve apsisin genişliği 2,32 metredir. Apsisin zemini naos zemininden 0,25 metre daha yüksektir. Batıda ve kuzey duvarın batı ucunda bulunan iki kapı açıklığı ile şapele giriş sağlanmıştır. Kapılar dışında, mevcut durumda güney cephede bir pencere yer almaktadır. Apsis ekseninde de bir pencerenin kuzey bölümü bugüne ulaşmıştır.

Kaba yonu taşlarla inşa edilmiş olan şapelin zeminin de kireç taşı levhalarla kaplanmış olduğu görülmektedir. Yapının üst örtüsünün taş malzeme ile inşa edilen bir beşik tonoz ile örtülmüş olduğu ve kuzey ve güney duvarda yer alan karşılıklı iki payandanın da tonozun takviye kemerini taşıdıkları anlaşılmaktadır. Yapının doğu cephesi büyük oranda sağlam durumdadır ancak, kuzey ve güney cephelerin batı bölümü ile batı cephenin güney bölümü kısmen yıkılmıştır. Bununla birlikte özellikle güney duvarın dışında ve kuzey duvarı da içinde malzeme kaybı söz konusudur. Şapelin kuzeyinde, yapıya bitişik durumda, taş bir su kabı ve apsisin doğusunda da bir sarnıç yer almaktadır.

Şapelin zeminini kapatan levhaların, kalenin daha sonraki kullanım dönemlerinde yer yer sökülerek çıkarıldığı, kazılar sırasında tespit edilmiştir. Zemin döşemesinin eksik olduğu bölümlerde, daha alt kotta, aynı nitelikte başka döşeme levhalarının varlığı görülmüştür. Alt kotta tespit edilen bu döşeme levhalarının şapelin beden duvarlarının altında devam ediyor olması şapelin, niteliğini ve işlevini henüz bilmediğimiz başka bir yapının üzerine inşa edildiğini göstermektedir (Fot:1)(Şek:1).

3. Küçük Buluntular

Şapel, mimari açıdan küçük ve sade bir plan sunmasına karşın, kazı sırasında ele geçen arkeolojik buluntular son derece dikkat çekici bir bütünlük

⁹ Ersan, M., *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara, TTK., 2019, s.230.

¹⁰ Hild ve Hellenkemper, *a.g.e.*, s.317.

oluşturmaktadır. Şapelden elde edilen altı buluntu malzeme çeşitliliği, üretim teknikleri ve işlevsel nitelikleri itibariyle Geç Ortaçağ Anadolu'sunun dini, kültürel ve ticari dinamiklerini yansıtan önemli verilerdir. Buluntuların tamamının naosun apsis ile birleştiği kuzey iç köşede, döşeme levhasının yanında bir arada ele geçmesi bu malzeme grubunun bilinçli olarak saklanmış olabileceğini düşündürmektedir. Bu durum, söz konusu nesnelerin şapelin aktif kullanım döneminde liturjik amaçla bir arada tutulduğunu işaret etmektedir. Korykos Kalesinin defalarca kuşatılıp yağmalandığı da göz önüne bulundurulduğunda eserlerin bir arada bulunması tarihsel bağlamla da uyumlu bir açıklama sunmaktadır.

Söz konusu arkeolojik buluntular bir adet steatit ikona parçası, iki adet seramik parçası, bir adet metal kaşık ve iki adet metal askı parçaları (kandil&buhurdan) müteşekkildir. Bir grup olarak ele geçen bu malzemenin hemen yanında, ancak alt kottaki erken döneme ait döşeme levhasının yanında bir de kurşun mühür bulunmuştur. Ancak, kurşun mühür buluntu noktası ve tarihi itibariyle bu çalışmanın değerlendirme konusunun dışında kalmaktadır¹¹.

İkona kelimesi tasvir, suret, imge, görüntü anlamına gelir ve Antik Yunan'daki imge, andırmak, benzemek manasındaki *eikon* (εἰκών) fiilinden türetilmiştir¹². Hristiyan dininin temel unsurlarından birisi olan ikonaların Bizans sanatında önemli bir yeri vardır. Kutsal kişilerin ve o kişilere ait olayların konu olarak işlendiği ikonalar farklı malzemeden üretilir. Kiliselerde ikonaların ayin sırasındaki ibadet amaçlı kullanımı 7. Ekümenik Konsil (787) kararlarına dayanır¹³. Hristiyanlar ikonaların dini yapıların dışındaki sosyal yaşam içerisinde-mesela evlerde- koruyucu olduklarına inanır. İkonalarda genellikle İsa, Meryem, Yahya, aziz ve azizeler, kilise babaları gibi kutsal kişiler ve onların yaşamlarından kesitler tasvir edilir.

Korykos şapelinde ele geçen ikona tüm değildir. Kırık parçanın malzemesi steatittir. İkonanın ön yüzünde figüratif bezemeler vardır ve kabartma tekniğinde yapılmıştır. İkona parçasında üç kadın figür görülmektedir. Figürlerden ikisi önde, diğeri onların arkasında durmakta ve omuzlarının arasından bakmaktadır. Başları hafif eğik olan kadınların üzerlerinde maphorion vardır. Yüz hatları ve ayrıntıları

¹¹ Mühür, 11. yüzyılda yaşamış Korykos yakınlarındaki Pompeiopolis (Soloi-Pompeiopolis) kentinin piskoposu Ioannes'e aittir. Mührün okunması konusundaki yardımlarından dolayı Prof. Dr. Esra Güzel ERDOĞAN ULUHAN'a çok teşekkür ederiz. Literatüre göre 7. yüzyıl sonrasındaki durumuna dair bilginin son derece sınırlı olduğu Soloi-Pompeiopolis kentinin, 11. yüzyılda halen aktif bir piskoposluk makamının olduğu ve bu dönemde muhtemelen Korykos'taki mevkidaşı ile iletişimde olduğu söylenebilir.

¹² Cormack, R. *Icons*, Harvard: Harvard University Press, 2007, s.8; Podskalsky, G. ve R. Stichel. "Icons", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. 2, Ed. A. Kazhdan, New York: Oxford University Press, 1991, s. 978; Abel, U. "İkonaların Teolojisinde İlahi Olanın İkona Simgesi", *İkonalar*, (Çev. A. Özdamar), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, s. 9; Bulgurlu, V. G. "Doğu Ortodoks Dininde İkonaların Anlamı" *İkonalar* (Çev. A. Özdamar), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, s. 23.

¹³ Cormack, a.g.e. s.9; Bulgurlu, a.g.e. s.23.

çizgisel olan kadınların kaş göz, burun ve ağızları seçilebilmektedir. Öndeki iki kadının elleri maphorionun dışında ve göğüs hizasındadır. İfadesel olarak üzgün, bitkin (?) olduğu gözlenen kadınlar olay anının kederiyle tasvir edilmiştir. İkonadaki mevcut figürler ve olası kompozisyon eserde “İsa’nın Çarmıha Gerilmesi” ikonografisinin işlendiğini düşündürür (Kat:1) (Fot: 2:2a-b).

Kitab-ı Mukaddes’te, İsa’nın Çarmıha Gerilmesi (Çarmıhta İsa, Çarmıha Geriliş) ayrıntılı biçimde anlatılmıştır¹⁴. Kutsal Kitapta olayın Golgota Tepesinde geçtiğinden bahsedilir. İsa’nın Çarmıha Gerilmesi tasviri en erken 6. yüzyılda görülürken olayın iki farklı şekilde işlendiği bilinir. Birincisinde merkezde, çarmıha gerilmiş İsa, sağında Meryem solunda İncilci Yahya yer alır. Üç kişiden oluşan tasvir, 10-12. yüzyıllarda Paskalya’dan önceki cuma günü anılan ve Hristiyanlıkta Kutsal Cuma olarak bilinen özel günün simgesi olarak kullanılmıştır¹⁵. İkincisinde ise sahne kalabalıktır. Çarmıhtaki İsa’nın arkasında onun gibi çarmıha gerilen iki kişi (suçlu-hırsız?) yer alırken, İsa’nın sağında Meryem, Meccelli Meryem, Klopas’ın Karısı Meryem ve Zebedi’nin oğullarının annesi, solunda İncilci Yahya tasvir edilir. Ayrıca İsa’nın kıyafeti için kura çeken askerler, İsa’nın böğrüne mızrak saplayan Longinus ve İsa’ya sirkeli süngeri uzatan Stephaton’u bu sahnede görmek mümkündür¹⁶. Korykos şapelinde bulunan kırık ikona parçasında üç kadın figürünün yan yana duruşu, çizgisel yüz ifadelerinden seçilebilen endişeli, bitkin, üzgün halleri İsa’nın Çarmıha Gerilmesi ikonografisine uygundur.

Steteaitten üretilen ikonanın benzer örnekleri nadir görülür¹⁷. Atina, Bizans ve Hristiyan Müzesi ile Ohio, Cleveland Sanat Müzesi’nde karşımıza çıkan benzer örneklerin müzeye gelişi yerleri belli değildir. İkonalar, üslup özellikleri bakımından 12-13. yüzyıla tarihlenir¹⁸. Korykos şapelindeki ikona parçası da benzer niteliklerinden dolayı aynı yüzyıllara tarihlenebilir.

Steatit işlenmesi kolay, sert olmayan, kırılmaya müsait bir taş türüdür. Bizans’ta 10-14. yüzyıllar arasında yaygın şekilde kullanılmıştır. Özellikle liturjik eserlerin üretiminde ucuz ve kolay erişilebilir olmasından dolayı tercih edilmiştir. Bizans’ta üretilen steatit ikonaların çoğu 11-12. yüzyılda kullanımı yaygın olan

¹⁴ Matta 27:33-56; Markos 15:22-41; Luka 23:33-49 ve Yuhanna 19:17-39.

¹⁵ Podskalsky, G. – Carr, A.W. “Crucifixion”, *Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. 1, Ed. A. Kazhdan, New York: Oxford University Press, 1991, s.555.

¹⁶ Tükel I. ve Yüzcüoğlu S., *Sözden İmgeye Batı Sanatında İkonografi*. Kabalcı Yayınevi. İstanbul, 2024, s.229-230.

¹⁷ Steatitten üretilen aynı konudaki ikonalar için ayrıntılı olarak bkz: Kalavrezou-Maxeiner, 1985, plate 25:44, plate 30:49, plate 76:173, plate 94:A-61.

¹⁸ Tsakalos, A. *Enkolpia, Icons, Amulets Everyday Life in Byzantium, Byzantine Hours. Works and Days in Byzantium*. (Ed. Demetra Papanikola-Bakirtzi). Athens, 2002, 509, Kat No:698; Kalavrezou-Maxeiner, I. *Byzantine Icons in Steatite*. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Wien, 1985, Plate 79. A-71. https://www.byzantinemuseum.gr/el/museum_news/press_releases/?nid=1939 <https://www.clevelandart.org/art/1954.394>

enkolpialar gibi özel ibadetler için yapılan kişisel eserlerdir. Genellikle ikonalarda işlenen kişi ve konular aziz tasvirleri ve İsa'nın yaşamından sahnelerdir¹⁹.

Korykos şapelinde iki adet seramik parçası ele geçmiştir. Birisi dip diğeri gövde parçası olan seramikler sırlıdır. Polikrom (kahverengi ve yeşil) Sgraffito Kıbrıs Seramiği olan seramiklerin hamuru yumuşak ve iyi elenmiş ince taneciklidir. Turuncumsu deve tüyü renginde hamurlu (Munsell 7.5 YR 7/4), sgraffito bezemeli, açık yeşil şeffaf sırlı olan dip parçasında, iç yüzde hareket halinde tavşan figürü ve etrafında bitkisel bezemeler yer almaktadır. Figürün çevresinde dairesel hatlarla kahverengi ve yeşil akıtma sır ile yapılmış dolgu motifleri görülmektedir. Halka kaidenin çapının 7 cm olması derin bir küçük kase şeklinde tamamlandığını göstermektedir. Günlük kullanım amaçlı bir kase olduğu düşünülebilir. Şapel kazısında ele geçen ikinci seramik buluntu ise sgraffito bezemeli bir tabak veya kaseye ait gövde parçasıdır. Turuncumsu deve tüyü renginde hamurlu (Munsell 7.5 YR 7/4) bu parçanın içerisinde bir kadın figürüne ait baş görülmektedir. Yüz hatları, kaşları, gözleri, burnu ve boynunun bir bölümü görülebilen figürün başında taç benzeri bir başlık vardır. Bu başlık iç içe geçmiş çizgilerle ve üst kısmındaki zikzaklı bitişle vurgulanmıştır (Kat: 2 ve 3) (Fot: 2:3a-b; 4a-b).

Bizans'ta Sgraffito seramikleri muhtemelen İran coğrafyasından öğrenilerek 11. yüzyılda geliştirilmiş 12. yüzyılda ise kalite açısından iyi bir noktaya gelmiştir²⁰. Dekoratif Polikrom (kahverengi ve yeşil) Sgraffito Kıbrıs seramiklerinin genel özellikleri kısaca şu şekilde sıralanabilir. Hamuru ince ve yumuşaktır, koyu kırmızı ya da fazla pişirmekten kaynaklı gri tondadır. İçerisine bazen az miktarda kırmızı ve beyaz katkı ilave edilebilir. Pişirilen seramiğin üzerine pembemsi ya da beyaz bir astar ve bunun üzerine kalın, parlak şeffaf veya sarı bir sır sürülür. Bezeme olarak geometrik (helezon, rozet, zikzak, dalga vb.), bitkisel (yarım palmet, dal vb.) ve hayvan (kuş, tavşan vb.) tasvirlerinin yanı sıra figüratif (insan, evlilik sahneleri vb.) desenler de kullanılmıştır. Biçimsel olarak orta boyutlu ayaklı kadeh, fincan, kase üretimleri yaygındır. Bu kaplardaki karakteristik özellik dışa dönük halka kaidelerdir. Bu tür seramik eserler Anadolu'da özellikle Kilikya kıyısında görülürken Kıbrıs, Ege (Rodos), Yakındoğu (Akka, Kudüs, Beyrut, Ürdün, Trablus) İtalya (Venedik, Sanova) ve Güney Fransa (Marsilya kıyıları) gibi geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Genel olarak Polikrom (kahverengi ve yeşil) Sgraffito Kıbrıs seramikleri 13. yüzyılın başıyla 14. yüzyıl aralığına tarihlenir²¹.

¹⁹ Tsakalos, *a.g.e.*, 509.

²⁰ Gregory, E. T. "Sgraffito" *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. A.P. Kazhdan vd., New York: Oxford University Press, III, 1991, 1886.

²¹ Vroom J. *Bizans'tan Modern Döneme Ege'de Seramik, 7.-20. Yüzyıllar: Bir Giriş ve El Kitabı*. Anamed. İstanbul, 2019, 123-124.

Korykos şapelinde bulunan iki adet seramik parçasının benzer örnekleri Anaia-Kuşadası Kadıkalesi Kazısı²², Yumuktepe Kazısı²³, Divriği Kale Kazısı²⁴, Silifke Kalesi Kazısı²⁵ Korint Kazıları²⁶, müze²⁷ ve özel koleksiyonlarda²⁸ karşımıza çıkmaktadır. Bu eserler 12. yüzyılın sonu ile 14. yüzyıl arasına tarihlenir. Korykos şapelinde bulunan eserler buluntu ve konteks bilgilerine göre 12-14. yüzyıla tarihlenebilir.

Korykos şapeli kazılarında ele geçen buluntulardan bir diğeri metal kaşıktır. Sap kısmı kırık olarak ele geçen kaşık bronzdan üretilmiştir. Kaşığın sivri oval bir haznesi ve hafif parmaklı sap kısmı vardır. Sap kısmı tüm değildir, kırık olarak ele geçtiği için ne şekilde sonlandığı bilinmemektedir (Kat: 5)(Fot: 2: 5). Kaşık, antik çağlardan itibaren kullanılan gereçlerden birisidir. Din dışı gündelik işlerde tıp, kozmetik, yeme-içme vb. farklı amaçlara hizmet eder. Dini olarak ise ayine hazırlık ve ayin sırasında, mezarlar ve ölüm sonrası ritüellerde vb. geniş bir kullanım alanına sahiptir²⁹. Bizans'ta ökaristi ayininin hazırlık aşamaları ve ayinin uygulanması sırasında kutsanmış ekmeğin kutsanmış şaraba batırılması (intinksiyon) ve şarabın içerisinde ıslatılan ekmeğin parçalarının ayine katılanlara ve ruhban sınıfına verilmesi amacıyla kaşık kullanılır³⁰. Kaşıklar, kadehteki kutsanmış şarabın içerisine karışan

-
- 22 Doğer L. "Anaia-Kuşadası Kadıkalesi Kazısı 2002 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntularının Ön Değerlendirmesi", *Sanat Tarihi Dergisi Cilt/Volume: XII, Sayı/Number: I Nisan* 1-31, 2004, s. 6, Şek:11, Res:14.
- 23 Köroğlu G. "Glazed Pottery from Cyprus and the Hatay-Çukurova Region in the Mersin Yumuktepe Excavations" *BYZAS* 7 (ed. Böhlendorf- Arslan, Beate - Uysal A. O.- Witte-Orr J.) Ege Yayınları, İstanbul 441-456, 2008, s.466.
- 24 Acara-Eser, M. "Divriği Kale Kazısı Sırlı Seramik Buluntuları: İlk Sonuçlar ve Yerel Üretim İzleri", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Haziran 2020, 37(1), s. 136-153.
- 25 Boran, A-Aykaç, R. *Silifke Kalesi Kazı Buluntuları (2010-2020)*. Ege Yayınları. İstanbul, 202, Kat. No:223.
- 26 Dauterman-Maguire E. *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era*, A.D 843-1261. (Ed: Helen C. Evans, William D. Wixom) The Metropolitan Museum of Art Collection, 1997, 270-271, Kat No: 192.
- 27 https://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object:EPM;ca:Mus21:50;en
<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451769>
- 28 Vroom, *a.g.e.*, s. 122, Kat No: 7.1-7.2
- 29 Yıldırım-Ateş, Berna. "Bizans Litürjisinde Kaşık Kullanımının Kökeni ve Gelişim Süreci", Anadolu'da Bir Çınar: Prof. Dr. M. Erol Altunsapan 60. Yaş Armağanı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2022; Gür, D - Karakök, C. "Bizans Dönemi'nde Kaşıklar ve Mezarlarla Bağlantısı". *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 12/2 (Aralık 2025), 40-54. 2025.
- 30 Taft, Robert. F. "Byzantine Communion Spoons: A Review of the Evidence", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 50, Washington, DC: Dumbarton Oaks, 1996, 209-238; Acara M. *Bizans Maden Sanatında Dini Törenler Sırasında Kullanılan (Litürjik) Eserler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 1997, s. 51-52; Acara Eser, *a.g.e.*, 34; Milliken W. M. *The Early Christian Fork And Spoon*, The Bulletin of the Cleveland Museum of Art, Vol. 44 (8), Cleveland: Cleveland Museum of Art, 1957, s. 184; Yıldırım-Ateş B., *İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Dönemi Litürjik Eserler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir, 2021, s.39-41.

yabancı maddeleri temizlemek, şaraba ilave edilen suyu karıştırmak amacıyla veya vaftiz ayini sırasında mür yağının suya karıştırılması sırasında tercih edilir³¹. Erken dönemlerde kutsal ekmeğin elden alınması ve kutsal şarabın kaseden içilmesi genel bir uygulama iken 7.yüzyıl sırasında kominyon sırasında kaşığın kullanıldığına dair dönem kaynaklarında geçen ifadeler vardır³².

Korykos şapelinde bulunan kaşık biçimsel olarak RISD Müzesi Koleksiyonunda bulunan iki kaşıkla benzerdir. Bu iki örnek münferittir ve Roma Dönemine tarihlenir³³. Benzer form, biçim ve malzemeden üretilen kaşıkların her yüzyılda tercih edildiği bilinmekle birlikte bu kaşıkların üzerlerinde ayin sırasında kullanıldıklarına dair bezeme, yazıt vb. yoksa kullanım amacını belirlemek zorlaşmaktadır. Bu nedenle kazıda ele geçen örneğin diğer buluntular ve konteks bilgilerine göre tarihlenmesi uygun olacaktır. Bu tür bilgiler göz önüne alındığında eser 12-14. yüzyıla tarihlenebilir.

Korykos şapeli kazısında bulunan arkeolojik eserlerden bir diğeri metal askılardır. Bu askılar farklı yüzyıllarda farklı amaçlar için kullanılmış olabilir. Bizans Döneminde kiliselerde aydınlatma gereçlerinin³⁴ ya da ayinde kullanılan buhurdan gibi metal malzemelerin sıkça tercih edildiği bilinmektedir. Metalin işlenmesiyle beraber farklı form, ebat ve türlerde üretilebilen bu tür eserler için genellikle bronz kullanılırken altın, gümüş ve pirinç üretimler de mevcuttur. Kazıda ele geçen ve bronzdan döküm tekniğinde üretilen metal askılar, aydınlatma ve/veya buhurdan gibi gereçlerin aksamı (bir parçası) olmalıdır ve taşıdığı metal ya da cam nesneyi duvarlara veya tavana asmaya yarayan kısımdır. Metal askılardan ilkinin üst kısmı kanca şeklinde yapılmışken, alt kısmı içerisine takılan zincir halkaları taşıyacak biçimde bükülerek yuvarlatılmıştır. Gövdesi, ortadaki daha geniş olmak koşuluyla üçlü sarmal düzenlemeyle bezenmiştir. İkinci metal eser daha incedir ve üst kısmı kanca şeklinde alt kısmı yuvarlaktır. Yuvarlak kısımda tüm olmayan zincir parçası vardır (Kat: 4) (Fot: 2: 6-7).

Erken Bizans Döneminden itibaren kullanılmış olan bu örnekler 6-12. yüzyıl gibi geniş bir tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmiştir. Bu durum söz konusu eserlerin her dönemde tercih edildiğini ve kullanılmış olduğunu gösterir. Bir bütünün parçası olan eserin benzer örnekleri pek çok yayında karşımıza çıkar.

³¹ Taft, *a.g.e.*, s. 216-218.

³² Taft, *a.g.e.*, s. 219-221.

³³ Mitten D.G., *Classical Bronzes, Museum of Art, Rhode Island School of Design*, Providence, 1975, Env. No: 07.146 ve 75.012.

³⁴ Motsianos, I. 2019. "Lighting Devices in Byzantium: Comparisons in Time and Space." In *Glass, Wax and Metal Lighting Technologies in Late Antique, Byzantine and Medieval Times*, edited by I. Motsianos and K.S. Garnett, 49-64. Oxford: Archaeopress Publishing Ltd.; Acara, M.- Olcay B. Y., "Bizans Dönemi'nde Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nde Kullanılan Aydınlatma Gereçleri", *Adalya II*, 1998, s. 249-252;

Oylmpos Kazısı³⁵ , Kuşadası Kadıkalesi Kazısı³⁶ Kibyra Kazısı³⁷, Sardis Kazısı³⁸, İznik Çini Fırınları Kazısı³⁹, Kütahya, Eskişehir, Hatay, Silifke, Troya Müzesi buluntuları⁴⁰, Münih C.S. Koleksiyonunda⁴¹ benzerlerine rastlanılır. Korykos şapelinde bulunan eserler, ele geçtiği konteks ve diğer buluntularla birlikte değerlendirilerek 12-14.yüzyıla tarihlenebilir.

Değerlendirme ve Sonuç

Korykos Şapelinde 2021 yılında yürütülen kazı çalışmasında altı adet farklı tür ve malzemeden üretilen eser bulunmuştur. İlk kez kazısı gerçekleştirilen şapelin dini bir yapı olduğu göz önüne alındığında ele geçen eserlerin kullanım amaçları yapıyla örtüşmektedir. Şapelin dini ve özel ibadet yeri olması, en fazla birkaç kişi ya da tek kişinin ibadetine uygun bir biçimde tasarlanması, küçük-tek mekanlı inşa edilmesi söz konusu olduğunda kazı sırasında ele geçen ikona, kase olabilmesi muhtemel seramik parçaları, aydınlatma gereci ve/veya buhurdan askısı, kaşık ve mühür gibi muhtelif eserlerin yapının tanımlanmasını ve tarihlendirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Şapelden çıkarılan steatit ikona parçası, buluntu grubunun sanatsal, dinsel ve ikonografik bakımdan en dikkat çekici eseridir. Kırık halde ele geçen parçanın ön yüzünde kabartma tekniğinde işlenmiş üç kadın figürü yer almaktadır. Figürlerin ikisinin önde, birinin arkada duruşu, başlarının hafif eğikliği, maphorionları ve çizgisel yüz hatlarındaki üzgün-bitkin-kaygılı ifade, “İsa’nın Çarmıha Gerilmesi” ikonografisinin karakteristik özelliklerindedir. Steatit malzemeden üretilmiş ve aynı olayı tasvir eden bu tür ikonaların Bizans dünyasında nadir görülmesi, Korykos

-
- ³⁵ Tekin, A. , Olcay-Uçkan B.Y. *Olympos Glass Lamps and Metal Lamp Components*. Adalya 28, 2025, s.621-644, Şekil: 2.1, 2.2, 2.3. ; Olcay-Uçkan B.Y.-Öztaşkın, M. *Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri*, Seleucia VII Olba Kazısı Serisi, 2017, s.11-28. Levha 1: s-u.
- ³⁶ Erdul-Mergen, M. *Bizans Maden Sanatı ve Kuşadası, Kadıkalesi Kazısı Maden Buluntularına Tipolojik ve Üslupsal Yaklaşımlar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir. 2022, s. 135 Kat. No: 152, s.136 Kat. No: 156, s.137 Kat. No:57, s. 139 Kat. No: 62, s. 140 Kat. No:65, s. 142 Kat. No: 69, 70, 71.
- ³⁷ Demirer, Ünal. *Kibyra Metal Buluntuları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya. 2013, s. 49, Kat No: C17.
- ³⁸ Waldbaum J. C., *Metalwork From Sardis*, Harvard University Press, London, 1983, s. 102, Pl. 39, 601-605.
- ³⁹ Ermiş Ü.M-Demirsar-Arlı V.B. Appendix to the Byzantine Churches of Nikaia: Newly Discovered Building at the Iznik Tile Kilns Excavation. *Anatolian Research*. (32): 254–272 ANAR 2025. İstanbul University Press, 266, füğ:16.
- ⁴⁰ Demirel-Gökalp, Z. “Kütahya Müzesindeki Bazı Maden Eserler” *Kütahya Müzesi 2015 Yılığ*, 50.Yıl Anısına. Bilgin Yayınları, 2016, s. 41-68, fot:2 Kat.3-4; Acara-Eser, M. *Bizans Maden Sanatı: Dini Törenlerde Kullanılan (Liturgik) Eşyalar*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 2020, Kat No:35, Kat No:49-Kat No:59; Koçyiğit, O. “Troya Müzesi’nde Bulunan Bizans Dönemi Metal Aydınlatma Araçları” *Art-Sanat* 20, 2023, s.329–353, G 7a-d.
- ⁴¹ Byzanz, *Das Licht aus dem Osten*, Paderborn, 2001, s. 2001: 212, II.7.

örneğin önemini daha da artırmaktadır. Atina, Bizans ve Hristiyan Müzesi ile Ohio, Cleveland Sanat Müzesi'ndeki benzer örneklerde çarmıhın kenarında bekleyen üç Meryem, şapelde ele geçen ikona örneğinde olduğu gibi bir dizilim sergilemiştir. İki kişi önde üçüncü kişi arkada tasvir edilen figürlerin kıyafetleri, ifadesel duruşları, çizgisel betimleri benzerdir. Atina'daki örnekte, ekseninde çarmıhta İsa, solunda üç Meryem, sağında İncilci Yahya, onun yanında kalkanı elinde bir asker ve İsa'nın çarmıha gerilen sol konunun üst tarafında bir melek figürü vardır. İsa'nın sağ kolu ve çarmıhın üst tarafı kırıktır. Ohio'daki örnekte ise üç Meryem tasviri benzer özellikleriyle karşımıza çıkar fakat eserin diğer bölümleri tahrip olmuş ve günümüze ulaşamamıştır. Sıraladığımız özellikler ikonlar arasında güçlü benzerliklerin olduğu gösterir. Şapelde ele geçen ikona parçası üslup özellikleri dikkate alındığında 12-13. yüzyıla tarihlenir.

Kazıda ele geçen iki sgraffito seramik parçası, Korykos'un Geç Ortaçağ ticari ağlar içerisindeki konumuna dair somut kanıtlar olabilir. Her iki parça da Polikrom (kahverengi ve yeşil) Sgraffito Kıbrıs Seramiğidir. Turuncumsu devetüyü renginde, ince tanecikli ve yumuşak hamurlu bu seramikler, Kıbrıs üretimli sgraffito seramiklerin tipik özelliklerini taşımaktadır. Dip parçasındaki hareket halinde tavşan figürü ve bitkisel bezemeler, bu tür seramiklerde sıkça karşılaşılan hayvan tasvirlerinin güzel bir örneğidir. Gövde parçasındaki kadın figürü ise benzer örneklerinden göz, ağız ve başlık detayları bağlamında ayrılrsa da Anadolu için önemli bir örnektir. Bu tür seramiklerin 13. yüzyıl başı ile 14. yüzyıl arasına tarihlenmesi ve Anadolu'da özellikle Kilikia kıyılarında yoğun olarak görülmesi, Korykos'un bu dönemde aktif bir liman kenti olarak önemini vurgular niteliktedir. Hatay, Çukurova ve Kıbrıs kökenli ithal örneklerle benzeyen parçaların burada ele geçmiş olması, Doğu Akdeniz havzasındaki bölgesel yakınlık ve deniz ticaretinin canlılığını göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca sgraffito seramikler hem İslam hem Hristiyan coğrafyasında kullanılan, sevilen, popüler bir türdür. Bu eserlerin bezemelerinde kullanılan figüratif, bitkisel, geometrik ve hayvan vb. tasvirler benzer özellikler sergiler⁴². Korykos şapelinde ele geçen seramik parçaları kazının teknik özellikleri ve benzer örnekler neticesinde 12-14. yüzyıla tarihlenir.

Kazıda ele geçen diğer buluntular nitelikleri ve türleri bakımından her dönem görülebilen, kullanılabilen, ihtiyaca cevap veren maden eser parçalarıdır. Bu tür eserler hakkında değerlendirmede bulunurken çıkarıldığı yerin konteks bilgileri ve birlikte ele geçtiği malzemenin özellikleri dikkate alınmalıdır. Çalışmada tanıtılan

⁴² Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz; Doğer, L. "Kufi Yazı Taklidi Motiflerle Bezeli Sgraffito, Kazıma-Sgraffito Teknikli Bizans Seramikleri", *Antika&Dekorasyon ve Sanat Dergisi*, 55, 1999, 148-151; Doğer, L. "İzmir Arkeoloji Müzesindeki Bitkisel Bezemeli Sgraffito Bizans Kapları", *OLBA IV. Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisi Araştırma Merkezi*, Mersin, 2001 s.209-223; Doğer, L. "Bizans Eserlerinde Bezeme Ögesi Olarak Kufi Yazı Taklidi eserler", *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney'e Armağan 10-13 Ekim 2001, Bildiriler, İzmir*, 2002, s.247-260.

ve değerlendirilen tüm malzemeler tek bir alanda, topluca bulunduğundan maden eserlerin de 12-14. yüzyıla tarihlenmesi mümkündür.

Devam etmekte olan Korykos Kalesi kazılarının gelecek sezonlarında ortaya çıkarılacak mimari eserlerin ve kazıdan çıkarılacak tüm yeni buluntuların makalede belirtilen tarihleme önerilerini ve yorumları daha da netleştirmesi beklenmektedir.

Katalog⁴³

1.İkona Parçası, Steatit, Mevcut Yükseklik: 4 cm, Mevcut Geni: 2,5 cm, Kalınlık: 0,5 cm, 3636, Tanım: İkona, kabartma tekniğinde yapılmıştır. Ön yüzünde üç kadın figür vardır. Bu figürlerin ikisi diğerine göre öndedir ve arkadaki figür öndeki iki figürün ortasında yer alır. Figürler baş ve vücutlarını örten bir maphorion giyer. Figürlerin yüz hatları çizgiseldir, göz, kaş, burun ve ağızları seçilebilmektedir. Önde duran iki figürün elleri maphorionun dışında, sol göğsün üstünde tasvir edilmiştir. Arkadaki figürün eli görünmemektedir. İkonanın arka yüzü boştur ve kırık olarak ele geçmiştir. 12-13. Yüzyıl (Fot: 2:2a-b).

2. Seramik, Dip Parçası, Mevcut Çap: 7 cm. Tanım: Kırık olan seramik parçasında tavşan figürü ve etrafında bitkisel bezemeler görülür. 12-14. Yüzyıl (Fot: 2:3a-b).

3. Seramik, Gövde Parçası, Mevcut Yükseklik: 5,5 cm, Mevcut Geni: 5 cm. Tanım: Kırık olan seramik parçasında insan başı tasvir edilmiştir. Figürün gözleri sağa dönüktür ve sağ kaş burun çizgisiyle birleşmiştir. Ağzı 12-14. Yüzyıl (Fot:2: 4a-b).

4. Kaşık. Bronz. Mevcut Yükseklik: 4, 05 cm, Kalınlık: 0,6 cm. Tanım: Sivri oval bir haznesi vardır. Hafif parmaklı sap kısmı tüm değildir. 12-14. Yüzyıl (Fot:2: 5).

5. Kandil Askılığı. Bronz. Yükseklik: 2.90 cm, Kalınlık: 2.10 cm, Tanım: Üst kısmı kanca şeklinde alt kısmı yuvarlaktır. Ortasında geniş, yan kısımda dar, ince işçilikle yapılmış sarmal tel bezemesi mevcuttur. 12-14. Yüzyıl (Fot:2:6).

6. Kandil Askılığı. Bronz. Yükseklik: 3.95 cm, Kalınlık: 3, 04 cm. Tanım: Üst kısmı kanca şeklinde alt kısmı yuvarlaktır. Mekanizmayı oluşturan zincirin parçası alt kısımdaki yuvarlağa takılıdır. 12-14. Yüzyıl (Fot:2:7).

⁴³ Kataloğu yapılan eserler aynı alandan çıkarılmıştır. Sıralama yapılırken eserlerin malzemesi göz önüne alınmıştır. Katalogda izlenen sıra, eserin türü, malzemesi, ölçüleri, katalog numarası, tanımı ve önerilen tarihtir.

Kaynaklar

- Abel, U., “İkonaların Teolojisinde İlahi Olanın İkona Simgesi”, *İkonalar*, (Çev. A. Özdamar), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, s. 9-22.
- Acara, M., *Bizans Maden Sanatında Dini Törenler Sırasında Kullanılan (Liturjik) Eserler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara, 1997.
- Acara, M.- Olcay B. Y., “Bizans Dönemi’nde Aydınlatma Düzeni ve Demre Aziz Nikolaos Kilisesi’nde Kullanılan Aydınlatma Gereçleri”, *Adalya II*, 1998, s. 249-266.
- Acara-Eser, M., “Divriği Kale Kazısı Sırlı Seramik Buluntuları: İlk Sonuçlar ve Yerel Üretim İzleri”, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Haziran 2020, 37(1), s. 136-153.
- Acara-Eser, M., *Bizans Maden Sanatı: Dini Törenlerde Kullanılan (Liturjik) Eşyalar*, Ankara: Bilgin Kültür Sanat, 2020.
- Anna Komnena, Anna Komnena *Alexiad* (Çev. Elizabeth A.S. Dawes) Ontario, 2000.
- Boran, A.-Aykaç, R., *Silifke Kalesi Kazı Buluntuları (2010-2020)*. Ege Yayınları. İstanbul, 2021.
- Bulgurlu, V. G., “Doğu Ortodoks Dininde İkonaların Anlamı”, *İkonalar* (Çev. A. Özdamar), İstanbul: Kitap Yayınevi, 2005, s. 23-40.
- Byzanz, *Das Licht aus dem Osten*, Paderborn, 2001.
- Cormack, R., *Icons*, Harvard: Harvard University Press. 2007.
- Dauterman-Maguire, E., *The Glory of Byzantium Art and Culture of the Middle Byzantine Era, A.D 843-1261*. (Ed: Helen C. Evans, William D. Wixom) The Metropolitan Museum of Art Collection. 1997.
- Demirel-Gökalp, Z., “Kütahya Müzesindeki Bazı Maden Eserler”, *Kütahya Müzesi 2015 Yılı*. 50.Yıl Anısına. Bilgin Yayınları, 2006, s. 41-68.
- Demirer, Ü., *Kıbrıs Metal Buluntuları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Akdeniz Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Antalya, 2013.
- Doğer, L., “Anaia-Kuşadası Kadıkalesi Kazısı 2002 Yılı Bizans Dönemi Seramik Buluntularının Ön Değerlendirmesi”, *Sanat Tarihi Dergisi Cilt/Volume: XII, Sayı/Number: I Nisan, 2004, s. 1-31*.
- Doğer, L., “Bizans Eserlerinde Bezeme Ögesi Olarak Kufi Yazı Taklidi eserler”, *Uluslararası Sanat Tarihi Sempozyumu, Prof. Dr. Gönül Öney’e Armağan* 10-13 Ekim 2001, Bildiriler, İzmir, 2002, s.247-260.
- Doğer, L., “İzmir Arkeoloji Müzesindeki Bitkisel Bezemeli Sgraffito Bizans Kapları”, *OLBA IV*. Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi, Mersin, 2001, s.209-223.
- Doğer, L., “Kufi Yazı Taklidi Motiflerle Bezeli Sgraffito, Kazıma-Sgraffito Teknikli Bizans Seramikleri”, *Antika&Dekorasyon ve Sanat Dergisi*, 55, 1999, s.148-151.
- Erdul-Mergen, M., *Bizans Maden Sanatı ve Kuşadası, Kadıkalesi Kazısı Maden Buluntularına Tipolojik ve Üslupsal Yaklaşımlar*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir. 2022.
- Ermış Ü.M, - Demirsar-Arlı, V.B., “Appendix to the Byzantine Churches of Nikaia: Newly Discovered Building at the Iznik Tile Kilns Excavation”, *Anatolian Research*. (32) ANAR 2025, s. 254–272 İstanbul University Press

- Ersan, M., *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, Ankara, TTK, 2019.
- Gregory, E. T., "Sgraffito" *The Oxford Dictionary of Byzantium*, Ed. A.P. Kazhdan vd. New York: Oxford University Press, III, 1991, 1886.
- Gür, D.- Karakök, C., "Bizans Dönemi'nde Kaşıklar ve Mezarlarla Bağlantısı". *Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, 12/2, Aralık 2025, s. 40-54. 2025.
- Hild, F.-Hellenkemper, H., *Kilikien und Isaurien*, Tabula Imperii Byzantini, Band 5, 1990.
- Kalloschyan, K., *Kilikia Ermeni Krallığının Doğuşu ve Çöküşü*, Yeni Türkiye, 60, 2014, 1-7.
- Kitab-ı Mukaddes Kitab-ı Mukaddes Şirketi Yayınları. İstanbul, 1958.
- Koçyiğit, O., "Troya Müzesi'nde Bulunan Bizans Dönemi Metal Aydınlatma Araçları" *Art-Sanat* 20, 2023, s. 329–353.
- Koroğlu, G., "Glazed Pottery from Cyprus and the Hatay-Çukurova Region in the Mersin Yumuktepe Excavations", *BYZAS* 7 (ed. Böhlendorf- Arslan, Beate - Uysal A. O.- Witte-Orr J.) Ege Yayınları, İstanbul: 2008, s. 441-456.
- Le Quien M. *Oriens Christianus I*, Graz, 1958.
- Milliken, W. M., "The Early Christian Fork And Spoon", *The Bulletin of the Cleveland Museum of Art*, Vol. 44 (8), Cleveland: Cleveland Museum of Art, 1957, s. 184
- Mitten, D.G., *Classical Bronzes*, Museum of Art, Rhode Island School of Design, Providence, 1975.
- Motsianos, I., "Lighting Devices in Byzantium: Comparisons in Time and Space." In *Glass, Wax and Metal Lighting Technologies in Late Antique, Byzantine and Medieval Times*, edited by I. Motsianos and K.S. Garnett. Oxford: Archaeopress Publishing Ltd, 2019, s.49-64.
- Olçay-Uçkan, B.Y. - Öztaşkın, M., "Olympos Kazılarında Bulunan Aydınlatma Gereçleri", *Seleucia VII Olba Kazısı Serisi*, 2017, s.11-28.
- Podskalsky, G. - Carr, A.W., "Crucifixion", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. 1, Ed. A. Kazhdan, New York: Oxford University Press, 1991, s.555.
- Podskalsky, G. – Stichel, R., "Icons", *Oxford Dictionary of Byzantium*, Vol. 2, Ed. A. Kazhdan, New York: Oxford University Press, 1991, s. 977-979.
- Taft, R. F., "Byzantine Communion Spoons: A Review of the Evidence", *Dumbarton Oaks Papers*, Vol. 50, Washington, DC: Dumbarton Oaks, 1996, s. 209-238.
- Tekin, A. - Olçay-Uçkan, B.Y., "Olympos Glass Lamps and Metal Lamp Components". *Adalya* 28, 2025, s.621-644.
- Tsakalos, A., "Enkolpia, Icons, Amulets" *Everyday Life in Byzantium, Byzantine Hours. Works and Days in Byzantium*. (Ed. Demetra Papanikola-Bakirtzi). Athens, 2002.
- Tükel, I, Yüzgüller, S., *Sözden İmgeye Batı Sanatında İkonografi*. Kabalcı Yayınevi. İstanbul, 2024.
- Vroom, J., *Bizans'tan Modern Döneme Ege'de Seramik, 7.-20. Yüzyıllar: Bir Giriş ve El Kitabı*. Anamed. İstanbul, 2019.
- Waldbaum, J. C., *Metalwork From Sardis*, Harvard University Press, London, 1983.
- Yıldırım-Ateş, B., *İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Dönemi Litürijik Eserler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Eskişehir, 2021.

Yıldırım-Ateş, B., “Bizans Liturjisinde Kaşık Kullanımının Kökeni ve Gelişim Süreci”, *Anadolu’da Bir Çınar: Prof. Dr. M. Erol Altınsoğan 60. Yaş Armağanı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2022. s.103-117.

İnternet Kaynakları

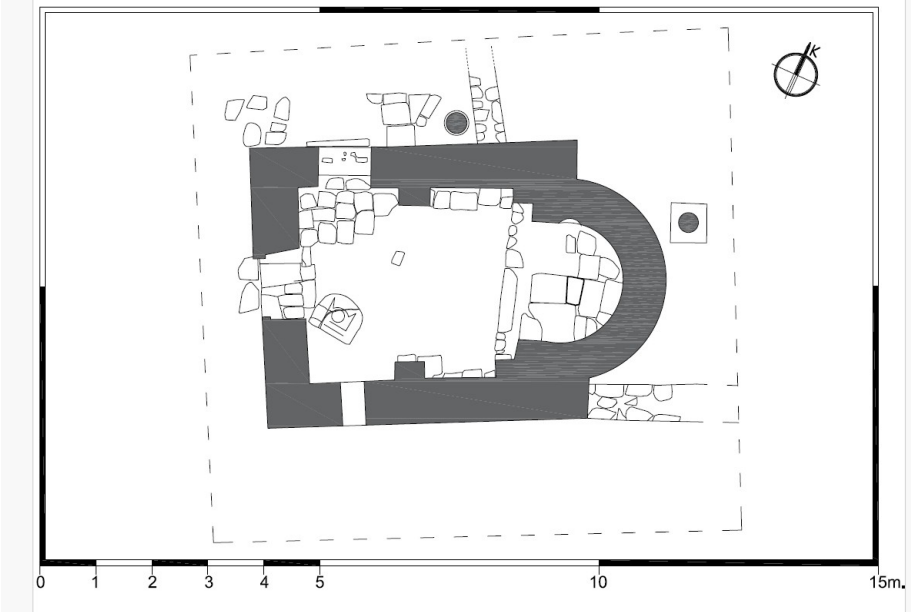
- 1)https://www.byzantinemuseum.gr/el/museum_news/press_releases/?nid=1939 (Erişim Tarihi: 08.05.2020)
- 2)<https://www.clevelandart.org/art/1954.394> (Erişim Tarihi: 08.05.2020)
- 3)https://islamicart.museumwnf.org/database_item.php?id=object;EPM;ca;Mus21;50;en (Erişim Tarihi: 01.05.2020)
- 4)<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/451769> (Erişim Tarihi: 01.05.2020)

Ekler

Fotoğraf 1: Korykos Kalesi Şapeli, Genel Görünüş (Korykos Kalesi Kazı Arşivi).

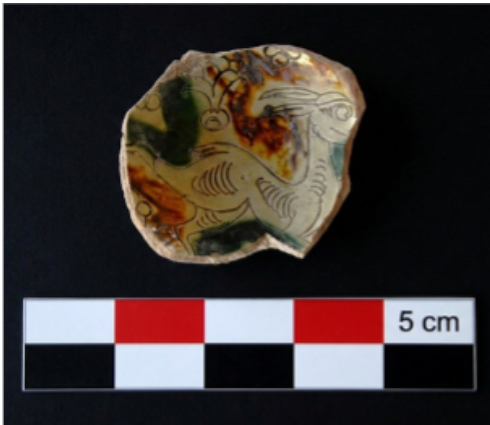
Şekil 1: Korykos Kalesi, Şapel Planı (Korykos Kalesi Kazı Arşivi).

Fotoğraf 2. Korykos Kalesi Küçük Buluntu Çizim ve Fotoğrafları (Korykos Kalesi Kazı Arşivi)

2a-b

3a-b

4a-b

6

7

Extended Summary

This study examines the architecture and small finds of a chapel excavated in 2021 within Korykos Castle, situated at the eastern edge of the modern Kızkalesi quarter in the Erdemli district of Mersin. The aim of the article is to document and present this modest structure together with the objects recovered from it, and to propose a date for both by comparison with parallel examples, thereby contributing to the wider history of the castle. Korykos was an active settlement from the Classical period onward and developed into one of Cilicia's most important harbour cities during Late Antiquity. With the spread of Christianity it became a bishopric under the metropolitan see of Tarsus, and numerous Late Antique churches attest to a substantial Christian population. From the mid-seventh century the region was exposed to Arab raids by land and sea, with the Lamos River marking the Byzantine frontier. A decree of Emperor Alexios Komnenos in 1099 concerning the renewal of the castle suggests that an earlier fortress once stood on the site. In the eleventh century Armenians settled in Cilicia and later founded the independent Armenian Kingdom of Cilicia, for which Korykos served as a principal port. Although repeatedly besieged by the Mamluks and the Karamanids, the castle was never taken by force; it passed to the Latin Kingdom of Cyprus and remained in its possession until the Karamanids captured it in 1448. The chapel, located near the southern side of the castle, measures 6.24 by 5.43 metres and has an almost square, east-west oriented plan with a projecting semicircular apse. It was entered through two doorways, and traces of windows survive on the south facade and in the apse. Built of rough-cut stone with a limestone slab floor, it was roofed by a barrel vault supported by two opposing buttresses. The discovery of a second, lower course of paving continuing beneath the walls indicates that the chapel was constructed over an earlier structure of unknown function. Six objects of differing type and material were recovered together in the north corner where the naos meets the apse, a grouping that suggests deliberate liturgical storage, an interpretation consistent with the repeated looting the castle endured. The most significant is a broken steatite icon carved in relief with three female figures whose posture and mournful expressions point to the Crucifixion of Christ. Such steatite icons are rare, and the closest parallels, in Athens and Cleveland, are dated to the twelfth and thirteenth centuries. Two glazed sherds of Polychrome Sgraffito Cyprus Ware, one bearing a rabbit and vegetal motifs, the other a crowned female head, reflect the long-distance trade networks of the period and are dated to the early thirteenth and fourteenth centuries. A bronze spoon, comparable to liturgical vessels used in the Byzantine Eucharist, and two bronze suspension elements from a lamp or censer complete the assemblage. Taken together, the finds correspond closely to the religious function of the building and can be dated to the twelfth to fourteenth centuries. The steatite icon stands out for its artistic and iconographic value, while the sgraffito ceramics provide concrete evidence for Korykos's role as an active harbour within the Late Medieval commercial network of the Eastern Mediterranean. Ongoing excavations are expected to refine these proposals.